

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2026-94-3>
УДК 338.43:334.722

Беженар І.М.,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

Буцький І.О.

аспірант,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3351-2526>

Bezhenar Inna, Butskiy Illia

National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”

СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ НА ЗАСАДАХ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ¹

PROMOTING ENTREPRENEURIAL ACTIVITY IN RURAL AREAS ON THE BASIS OF THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Статтю присвячено теоретико-методичним підходам до стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сільській місцевості в контексті стратегічної перспективи повоєнного відновлення та євроінтеграції України. Систематизовано екосистемний, інституційний, ресурсний, кластерний, просторово-орієнтований, спільнотний та практично-діяльнісний підходи. Класифіковано методи стимулювання за характером впливу: прямі, непрямі, соціально-психологічні та інфраструктурні. Акцентовано на стратегічній функції кожного підходу та відповідних інструментів у формуванні довгострокової конкурентоспроможності сільських територій. Проаналізовано програми «ЄРобота», як платформи стратегічних перетворень. Визначено пріоритетні напрями подолання системних бар'єрів із урахуванням стратегічного горизонту дії.

Ключові слова: стимулювання підприємництва, стратегічна перспектива, сільська місцевість, повоєнне відновлення, підприємницька екосистема, децентралізація, державна підтримка, євроінтеграція.

Ukraine's rural territories are situated at a critical strategic juncture. The imperatives of post-war reconstruction, the acceleration of European integration, and the urgent necessity to overcome decades of depopulation and economic marginalisation necessitate a fundamental transformation in approaches to entrepreneurship stimulation – shifting from crisis-oriented measures toward ensuring long-term territorial competitiveness. This article addresses this challenge by analysing theoretical and methodological approaches to fostering entrepreneurial activity in rural regions through the lens of strategic perspective. The authors pose the question not only of what stimulates entrepreneurship today, but also of what establishes the structural foundations for sustainable rural development over a medium- to long-term horizon (five to fifteen years). The study systematises key theoretical frameworks – ecosystem, institutional, resource-based, cluster, place-based, community entrepreneurship development, and as-practice approaches – evaluating their strategic capacity to generate enduring competitive advantages for rural territories. Particular emphasis is placed on the ecosystem approach, which conceptualises the rural territory as an integrated environment where leadership, social infrastructure, digital networks, institutions, and natural capital function as mutually reinforcing strategic assets. The institutional approach is examined in terms of its potential to reduce transaction costs and establish legal certainty conducive to investment – conditions indispensable for post-war recovery. The place-based perspective highlights the necessity of territorially differentiated strategic support instruments to ensure effectiveness. Community entrepreneurship development is assessed as a conceptual framework for mobilising endogenous capital – human, social, natural, and institutional – toward collective strategic objectives. The findings demonstrate that stimulation measures are most effective when they are explicitly oriented toward strategic goals: enhancing export capacity, deepening value chains, attracting returnees, and integrating rural Ukraine into European networks of innovation and cooperation.

Keywords: entrepreneurship stimulation, strategic perspective, rural areas, post-war recovery, LEADER, Smart Villages, entrepreneurial ecosystem, decentralisation, state support, European integration.

¹ *Стаття підготовлена в рамках виконання досліджень ННЦ «Інститут аграрної економіки» за темою: Організаційно-економічні механізми стимулювання євроінтеграційного розвитку підприємницької діяльності на селі, №ДР 0126U001770 на період 2026 – 2028 рр. – Етап 2026 року – Теоретичне обґрунтування основ організаційно-економічних механізмів стимулювання євроінтеграційного розвитку підприємницької діяльності на селі*

Постановка проблеми. Сільські території України перебувають на стратегічному роздоріжжі. Повоєнне відновлення, євроінтеграційний курс і критична демографічна ситуація формують безпрецедентний тиск одночасно у трьох вимірах: структурному, інституційному та просторовому. У цих умовах стимулювання підприємницької діяльності на селі набуває значення не тактичного антикризового заходу, а стратегічного інструменту формування довгострокової конкурентоспроможності сільських територій і відновлення людського капіталу країни.

Важливо, що йдеться не про підтримку виживання окремих господарств, а про цілеспрямоване стимулювання, здатне запустити незворотні структурні трансформації, зокрема підвищення доданої вартості сільськогосподарської продукції, формування експортно-орієнтованих ланцюгів, залучення переселенців та ветеранів до підприємницької діяльності, а також інтеграцію у європейські мережі інновацій і кооперації. Підприємницька активність на селі стає системним чинником, що підсилює зайнятість, агломерацію капіталу та ланцюгову структуру галузей – передумови сільського відродження в економічному, культурному, екологічному й управлінському вимірах [1].

Сучасне сільське підприємництво трансформувалося у багатофункціональну систему, що охоплює переробку, сервісні послуги, зелений туризм, крафтові індустрії та соціальні ініціативи [2]. Теоретичне осмислення цього процесу вимагає розгляду села як складної екосистеми, в якій економічні показники нерозривно пов'язані з демографічною ситуацією, інфраструктурною забезпеченістю та інституційною спроможністю громад [3, 4]. Стимулювання, що не враховує цю системність, приречене залишатися точковим і неефективним у стратегічному горизонті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні дослідники зробили значний внесок у теоретико-методичне забезпечення стимулювання підприємництва на селі. Більшість із них орієнтували свій аналіз на стратегічну перспективу. М. Й. Малік і В. А. Мамчур [3] обґрунтували необхідність диверсифікації зайнятості як чинника довгострокової соціально-економічної стійкості аграрних територій. Ю. О. Лупенко [2] наголошував на системному характері взаємозв'язків між агровиробництвом і розвитком сільських громад – тобто на умовах відтворення підприємницького середовища в часі. О. Г. Шпикуляк [5] концептуалізував підприємницькі мережі та кооперативні форми як основу сталого відтворення сільського ринку праці, визначив аспекти ефективності управління підприємствами [6], відзначаючи доцільність кооперації для впровадження концепції сталого розвитку [7]. Ю. М. Лопатинський [4] систематизував чинники формування

підприємницького середовища на місцевому рівні, а І. О. Томашук [8] запропонував критерії вимірювання довгострокової результативності підприємницької діяльності. В. І. Варцаба [9] та Р. П. Жарко [10] дослідили відповідно фінансові умови функціонування малого бізнесу, механізми узгодження інтересів і податкове стимулювання – три ключові виміри стратегічного середовища для підприємця.

Серед зарубіжних досліджень особливе місце посідають роботи, присвячені просторово-орієнтованому підходу (Korsgaard, Ferguson, Gaddefors [11]), практично-діяльнісному підходу [12], стійкості підприємницьких екосистем [13]. Попри значний масив досліджень, невирішеними залишаються питання систематизації підходів саме у стратегічній проекції – з урахуванням горизонту 5–15 років, євроінтеграційного вектору та специфіки воєнного й повоєнного розвитку України. Спільним знаменником є розуміння стимулювання не як ситуативного фінансування, а як системної роботи з формування конкурентоспроможних підприємницьких екосистем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретико-методичне окреслення підходів до стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сільській місцевості на засадах концепції сталого розвитку. Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань: розкрити зміст основних теоретичних підходів (екосистемного, інституційного, просторово-орієнтованого, спільнотного та практично-діяльнісного) у стратегічній проекції; систематизувати методи та інструменти стимулювання за характером впливу і стратегічним горизонтом дії; проаналізувати програми державної підтримки 2024–2025 років як елементи стратегічних трансформацій; побудувати матрицю «бар'єр – стратегічна відповідь» для системного подолання обмежень розвитку сільського підприємництва.

Методологічну основу дослідження становлять системний і порівняльний аналіз, синтез та класифікація. Інформаційну базу сформовано на основі наукових публікацій, матеріалів органів державної влади, платформи Дія.Бізнес, звітів ОЕСР та регіональних програм 2024–2025 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний арсенал стимулювання сільського підприємництва охоплює чотири домінуючі групи підходів, кожна з яких по-різному відповідає на питання, що саме і на якому часовому горизонті формує конкурентоспроможність сільської території.

Інституційний підхід закладає фундамент стратегічного стимулювання – правову визначеність, захист прав власності, прозорість регуляторних процедур. У стратегічному вимірі це означає зниження

системної невизначеності, без подолання якої жоден довгостроковий підприємницький проєкт неможливий. В умовах воєнного стану та інституційної нестабільності саме стабільність «правил гри» стає вирішальним фактором для залучення інвестицій і повернення переміщених підприємців [14]. Підхід виходить з визнання унікальності кожної громади й регіону, а отже, відкидає пошук єдиної «правильної схеми» на користь територіально адаптованих стратегій [15].

Ресурсний підхід має прямий стратегічний вимір, він орієнтує стимулювання на розбудову конкурентних переваг, що базуються на невідтворюваних локальних активах – унікальних гастрономічних традиціях, рекреаційних ресурсах, брендах та регіональних продуктах місцевості. Саме такі переваги важко скопіювати і вони забезпечують стійкі ринкові позиції у довгостроковій перспективі. Стимулювання фокусується на доступі до пільгового кредитування, грантової підтримки, технологічного оновлення та розвитку людського капіталу [3, 9].

Кластерний підхід є стратегічним за своєю природою, він спрямовує зусилля не на окремі господарства, а на формування стійких виробничо-збутових ланцюгів (виробники – переробники – логісти – експортери), які є базисом для структурної трансформації сільської економіки. Диверсифікаційний підхід доповнює його, розширюючи ресурсну базу розвитку за рахунок несільськогосподарських видів діяльності, зокрема зеленого туризму, крафтового виробництва, народних промислів.

Фінансово-економічний підхід у стратегічній проєкції передбачає не лише поточне фінансування, а й формування стійких фінансових інститутів – кредитних спілок, гарантійних фондів, інструментів страхування підприємницьких ризиків. В. І. Варцаба [9] обґрунтовує, що стратегічно ефективне фінансове середовище потребує змін умов доступу до ресурсів, а не лише одноразових ін'єкцій. Р. П. Жарко [10] доводить, що стратегічний ефект податкового стимулювання досягається лише через системність: диференційовані ставки та спрощені режими мають бути стабільними і передбачуваними. О. Г. Шпикуляк [5] наголошує на необхідності формування окремої інституційно-правової рамки для сільського підприємництва – як стратегічної платформи зниження трансакційних витрат і підвищення правової визначеності.

Концепція підприємництва у місцевому вимірі здійснює методологічно важливий зсув: підприємництво розглядається не в абстракції, а як процес, що формується у специфічному поєднанні трьох взаємодіючих вимірів – людського (підприємці як носії вкоріненого знання), матеріально-фізичного (збудоване та природне середовище) і практичного

(локальні рутини та інституційні звичаї) [11]. Стратегічна цінність просторово-орієнтованого підходу полягає у визнанні просторової гетерогенності як визначального факту – що обґрунтовує не лише необхідність, а й стратегічну ефективність територіально диференційованих інструментів підтримки на протигагу уніфікованим національним програмам.

Підхід розвитку підприємницького потенціалу громади позиціонує сільську громаду як активного суб'єкта власного стратегічного розвитку. Її підприємницька самоорганізація визначається збалансованістю чотирьох «капіталів» [16]: людського (підприємницькі компетенції), соціального (мережі довіри та норми взаємності), природного (земельні та рекреаційні ресурси) і інституційного (організаційна спроможність місцевого самоврядування). Тобто, точкові заходи підтримки окремих підприємців без системного нарощування громадського капіталу не здатні забезпечити сталого розвитку – необхідна збалансована «стратегічна капіталізація» громади.

Практично-діяльнісний підхід здійснює концептуально важливий зсув – від атрибутів підприємця до структурних умов підприємницької практики [12]. Його стратегічний вимір: марно інвестувати у «виховання підприємця», якщо умови практики залишаються несприятливими, тобто марно вкладати в навчання підприємців, якщо дорога до найближчого ринку розбита, а інтернет працює з перебоями (умови – первинне, компетенції підприємця – вторинне). Стратегічно ефективне стимулювання – це насамперед трансформація інфраструктурних, технологічних і інституційних умов, у яких підприємницька діяльність щоденно відтворюється.

Формування дієздатної підприємницької екосистеми в сільській місцевості визначається п'ятьма взаємозумовленими компонентами – підприємницьке лідерство як каталізатор; соціальна інфраструктура; цифрові мережі як засіб подолання просторової ізольованості; формальні та неформальні інститути; природний капітал [13]. Точкова підтримка, до прикладу візьмемо лише фінансова не дає стійкого результату, якщо одночасно деградує лідерський потенціал громади або відсутній цифровий доступ. Методологічні підходи відрізняються за горизонтом стратегічної дії (табл. 1).

Методи стимулювання підприємницької активності доцільно розглядати не лише за характером впливу, а й за горизонтом стратегічної дії. Прямі методи (бюджетні субсидії, відшкодування відсоткових ставок, державні закупівлі, гранти «Робота», «Власна Справа», пільгове кредитування) забезпечують безпосередні ефекти, проте без системного поєднання з іншими групами виснажують бюджет без тривалого результату. Непрямі методи (податкові пільги, прискорена амортизація, єдиний податок,

**Порівняльний аналіз методологічних підходів до розвитку сільських територій
у стратегічній проєкції**

Підхід	Ключові інструменти стимулювання	Стратегічний потенціал для розвитку сільських територій	Горизонт дії
Екзогенний (зверху-вниз)	Субвенції, великі інфраструктурні проєкти, державні директиви	Модернізація виробничого базису; ризик ігнорування потреб громади	Короткостроковий – середньостроковий
Ендогенний (знизу-вгору)	LEADER, місцеві групи дії, гранти на власну справу, кооперації	Формування сталого підприємницького середовища на основі локальної ідентичності	Середньо- та довгостроковий
Нео-ендогенний (мережевий)	Міжмуніципальне співробітництво, цифровізація, партнерство з донорами	Інтеграція у глобальні ринки, формування конкурентних переваг регіону	Стратегічний (5–15 років)

Джерело: власна розробка на основі [17, 18]

ринкова інфраструктура) мають ширший стратегічний горизонт – вони змінюють умови ведення бізнесу системно. Соціально-психологічні методи (популяризація успішних бізнес-кейсів, дорадництво, навчання маркетингу і цифровій грамотності) формують підприємницьку культуру – найповільніший, але найстійкіший тип стратегічного перетворення. Інфраструктурні методи (оптово-збутові ринки, цифровізація, логістична модернізація) є основою конкурентоспроможності в середньостроковій перспективі. Стратегічно ефективним є лише їхнє системне поєднання, тобто синергія між групами методів створює ефект, якого жодна група не досягає самостійно [3, 9, 5, 10].

У стратегічному вимірі особливу роль відіграють п'ять взаємодоповнювальних напрямів підтримки: інфраструктура та інновації – формування матеріальної основи конкурентоспроможності [19, 20]; фінансовий доступ – зниження вхідних бар'єрів через мікрофінансування, краудфандинг та програми зайнятості [21, 22]; інституційні форми підтримки – бізнес-інкубатори, коворкінги, наставництво [23, 24]; освіта та лідерство – відтворення підприємницького потенціалу через освіту молоді й розвиток лідерів [13, 25, 26]; соціальне та сільське підприємство – кооперації, зелені бізнеси, сільський туризм як вектори диверсифікації [24, 8, 1, 27, 28, 29, 30].

Реформа децентралізації в Україні є одним із найвагоміших структурних досягнень останнього десятиліття з точки зору формування стратегічних умов для підприємництва. Перетворення громад на суб'єктів економічної діяльності з власними ресурсами і мотивацією до розвитку бізнесу – це принципова інституційна передумова стратегічно орієнтованого стимулювання. Зазначимо що, 60 % ПДФО, єдиного податку та акцизних зборів, що залишаються на місцях, створюють пряму мотиваційну залежність, бо чим більше легального бізнесу – тим більше ресурсів для подальшого розвитку [31, 32,

33]. Механізм впливу різних джерел надходжень на підприємництво показано в табл. 2.

Стратегічний потенціал цього механізму доводять конкретні результати, до прикладу дохідна частина бюджету Славської громади після об'єднання зросла з 17 млн грн до 124 млн грн, що уможливило самостійне фінансування масштабних проєктів. Станом на 2024-2025 роки понад 1 300 громад уклали 604 договори про міжмуніципальне співробітництво – форму стратегічного партнерства для спільного будівництва переробних цехів, логістичних центрів і систем управління відходами [34].

Державна підтримка підприємництва у 2024-2025 роках відзначається якісним переходом від компенсаційної до стратегічно-розвиткової логіки. Програма «Робота» і, зокрема, грантовий компонент «Власна Справа» (до 250 тис. грн, у прифронтових регіонах – до 500 тис. грн) закладає матеріальний фундамент нової хвилі підприємництва. Проте цінність програми визначається не сумами грантів, а цільовою диференціацією, тобто це гранти на переробку (до 8 млн грн) спрямовані на підвищення доданої вартості й структурну трансформацію сільської економіки, гранти для ветеранів – на реінтеграцію через підприємницьку самореалізацію, гранти на сади і виноградники – на довгострокову капіталізацію сільських земель [35, 36]. Цільову диференціацію грантів систематизовано в табл. 3.

Інтеграція України в європейський простір передбачає впровадження методології LEADER (Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale), яка довела свою ефективність у ЄС протягом понад 30 років. Суть цього підходу полягає у формуванні Місцевих груп дії (МГД або LAGs) – партнерств, де бізнес, влада та громадськість спільно розробляють стратегію розвитку своєї території, що змінює роль мешканців села з пасивних отримувачів допомоги на активних суб'єктів змін. В Україні поки що впровадження LEADER перебуває на етапі інституціоналізації. У 2024-2025 роках активно почав реа-

Таблиця 2

Стратегічний потенціал децентралізації для розвитку підприємництва

Джерело надходжень	Механізм впливу на підприємництво	Стратегічне значення для громади
ПДФО (60%)	Стимулює легалізацію робочих місць	Головне джерело фінансування довгострокових місцевих ініціатив
Єдиний податок	Спрощує адміністрування для малого бізнесу	Стабільна доходна база, що залежить від кількості ФОП – мотив до підтримки бізнесу
Туристичний збір	Забезпечує кошти на промоцію рекреаційних зон	Формує фінансову основу для стратегії зеленого туризму
Акцизний податок	Дозволяє інвестувати у дорожню інфраструктуру	Підвищує логістичну конкурентоспроможність агровиробників

Джерело: власна розробка на основі [32, 3]

Таблиця 3

Структура грантової підтримки «Робота» (2024–2025 рр.) у стратегічному вимірі

Тип гранту	Цільова група	Макс. сума	Стратегічний ефект
Власна справа	ФОП та юридичні особи	До 250 000 грн (500 000 грн у прифронтових регіонах)	Масова активізація мікропідприємництва; відновлення зайнятості в постраждалих громадах
Грант для ветеранів	Учасники бойових дій та їхнє подружжя	До 1 000 000 грн	Соціальна реінтеграція ветеранів через підприємницьку самореалізацію
На сад / виноградник	Агровиробники	За площею	Довгострокова капіталізація сільських земель; формування експортного потенціалу
На переробку	Виробничі підприємства	До 8 000 000 грн	Підвищення доданої вартості продукції; структурна трансформація сільської економіки

Джерело: власна розробка на основі [36]

лізуватися інструмент «LEADER start-up kit», який допомагає новим громадам розбудовувати компетенції, пробувати перші невеликі проєкти та формувати культуру партнерства без необхідності мати складну стратегію на старті. Особливо актуально для громад, що перебувають у процесі відновлення, оскільки LEADER дозволяє поєднати фінансові ресурси з енергією місцевих лідерів, забезпечуючи прозорість та конкурентність розподілу коштів [17].

Концепція «Smart Villages» (Розумні села) доповнює методологію LEADER, роблячи акцент на цифровізації та соціальних інноваціях. Вона передбачає використання сучасних технологій для вирішення традиційних проблем села: від дистанційної освіти та медицини до «розумного» енергозабезпечення та точного землеробства. Для сільського підприємництва це означає доступ до глобальних ринків через електронну комерцію та підвищення ефективності виробництва завдяки ІТ-рішенням [18].

Найгострішим є демографічний виклик – і саме тут стратегічний вимір є найбільш виразним. Відтік молоді й кваліфікованих кадрів, посиленій військовою агресією, означає не просто брак робочої сили, а ерозію підприємницького потенціалу регіонів. Стратегічна відповідь – не утримання тих, хто зали-

шився, а формування настільки привабливого підприємницького середовища, яке мотивує повернення переселенців і реалізацію ветеранами власних бізнес-ініціатив. Безпекові ризики – принципово новий вимір невизначеності; держава реагує через програми компенсації за розмінування (1 млрд грн на 2025 рік) та страхування через Експортно-кредитне агентство, проте стратегічно необхідна комплексна система страхування підприємницьких ризиків [35, 36].

Проєкт «CraftUP Ukraine» (Уряд Нідерландів) є ще одним прикладом стратегічного стимулювання, коли не роздаються субсидії, а будується повний цикл – від дослідження ринкових бар’єрів і легалізації через менторство до надання обладнання. Також варто згадати соціальне підприємництво, яке постає механізмом не лише економічної, а й соціальної реконструкції сільської громади [37, 38].

Висновки. Стимулювання підприємницької діяльності в сільській місцевості набуває стратегічного значення лише тоді, коли воно зорієнтоване не на виживання окремих суб’єктів, а на системне формування конкурентоспроможних підприємницьких екосистем. Екосистемний, просторово-орієнтований, спільнотний та практично-діяльнісний підходи

попри відмінності у фокусі об'єднує спільна логіка, результативне стимулювання змінює середовище, а не просто фінансує тих, хто вже працює (наявних підприємців). Принциповим є стратегічний перехід від моделі «підтримки виживання» до моделі «стимулювання розвитку» на засадах впровадження практик сталого господарювання. Пріоритет мають проекти, що нарощують додану вартість, освоюють інноваційні технології та орієнтовані на вихід на зо-

внішні ринки. Перспективи подальших досліджень: розробка методики стратегічного оцінювання програм стимулювання підприємництва за критеріями довгострокового соціально-економічного ефекту; моделювання сценаріїв розвитку підприємницьких екосистем у різних типах громад; оцінка стратегічного потенціалу цифровізації і штучного інтелекту для підвищення конкурентоспроможності сільсько-го бізнесу.

Список літератури:

1. Deng J., Chi H., Zhang T. Effects of entrepreneurial activities on rural revitalization: based on dissipative structure theory. *Agriculture*. 2024. Vol. 14, iss. 9. Article 1474. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture14091474>
2. Лупенко Ю. М. Теоретико-методологічне забезпечення економічного розвитку аграрного сектору та сільських територій. *Економіка АПК*. 2021. № 6. С. 4–12. URL: [https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_06_p_6_15%20\(1\).pdf](https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_06_p_6_15%20(1).pdf)
3. Малік М. Й., Мамчур В. А. Самозайнятість та розвиток несільськогосподарського підприємництва на селі. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 34–43. URL: <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-26-4-2019/samozaynyatist-ta-rozvitok-nesilskogospodarskogo-pidpriyemnistva-na-seli>
4. Лопатинський Ю. М., Кобеля З. І., Галицький А. Е. Структурно-функціональні засади розвитку підприємництва на сільських територіях. *Економіка АПК*. 2021. Т. 12, № 28. С. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065>
5. Шпикуляк О., Алексеева О., Мазур К., Ксенофонтowa К., Суховій А. Концептуалізація інституційної ролі підприємництва у формуванні механізму зайнятості населення для сталого розвитку сільських територій. *Аграрна економіка*. 2022. Т. 15, № 3–4. С. 75–84. URL: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2022_15_3-4/AE-15_3-4_9.pdf
6. Шпикуляк О. Г. Ефективність управління аграрним підприємством. *Економіка АПК*. 2005. № 3. С. 22–25.
7. Shpykuliak O., Sakovska O. Agricultural cooperation as an innovation for rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. № 3. Pp. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-183-189>
8. Томашук І. Інноваційні підходи до формування підприємницького середовища в сільських громадах. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2025. № 4 (344). DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-15>
9. Варцаба В. І. Формування економічного середовища функціонування малого підприємництва на селі. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2006. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca74a4f9-3334-4e07-9664-c7f1289c77a2/content>
10. Жарко Р. П. Теоретико-методичні засади удосконалення податкового регулювання підприємницької діяльності (на прикладі підприємств м. Ніжина та Ніжинського району Чернігівської області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Київ, 2006. 22 с. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4411d61a-2394-42b7-98e2-d1c4868afd38/content>
11. Korsgaard S., Ferguson R., Gaddefors J. The best of both worlds: How rural entrepreneurs use placial embeddedness and strategic networks to create opportunities. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2015. Vol. 27. № 9–10. P. 574–598. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2015.1085100>
12. Tuitjer G., Thompson N. A. Rural entrepreneurship as-practice: a framework for research beyond stereotypical notions of entrepreneurial agency and contextual constraints. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2025. Vol. 37, No. 9–10. P. 1102–1116. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2025.2475890>
13. Miles M. P., Morrison M. An effectual leadership perspective for developing rural entrepreneurial ecosystems. *Small Business Economics*. 2020. Vol. 54. P. 933–949. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0128-z>
14. Dickes L., Robinson K. L. An institutional perspective of rural entrepreneurship. *American Journal of Entrepreneurship*. 2014. Vol. 7. № 2. URL: <https://adletonacademicpublishers.com/contents-aje/262-volume-7-2-2014/2373-an-institutional-perspective-of-rural-entrepreneurship>
15. Скрильник А. Досвід формування соціального підприємництва і соціального інвестування в Україні: бар'єри та стимули розвитку. *Грааль науки*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.09.2025.015>
16. Adhikari R. P., Bonney L., Woods M., Clark S., Coates L., Harwood A. Applying a community entrepreneurship development framework to rural regional development. *Small Enterprise Research*. 2018. Vol. 25, No. 3. P. 257–275. DOI: <https://doi.org/10.1080/13215906.2018.1522274>
17. Україна запускає національну координацію впровадження європейського підходу LEADER у систему сільського розвитку. Урядовий портал. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. 2026. URL: <https://kmu.gov.ua/news/ukraina-zapuskaie-natsionalnu-koordynatsiu-vprovadzhennia-ievropeiskoho-pidkholdu-leader-u-systemu-silskoho-rozvytku>
18. Гбур З. Європейські підходи до розвитку сільських територій через поглиблення децентралізації та локальне лідерство. Український інститут майбутнього. 2026. URL: <https://uifuture.org/statii/rozvytok-silskyh-terytoriy/>

19. Dai Z., Zhao X., Liu Y. Unraveling the complexity of rural entrepreneurship: a configurational perspective of China's county entrepreneurial ecosystems. *Journal of Small Business Management*. 2025. Vol. 49, iss. 1. DOI: <https://doi.org/10.1177/01600176251377398>
20. Muñoz P., Kimmitt J. Rural entrepreneurship in place: an integrated framework. *Entrepreneurship & Regional Development*. 2019. Vol. 31, no. 9–10. P. 842–873. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2019.1609593>
21. Fanjul A. P., Herrera L., Munoz-Doyague M. F. Fostering rural entrepreneurship: an ex-post analysis for Spanish municipalities. *Technological Forecasting and Social Change*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122915>
22. Del Olmo-García F., Domínguez-Fabián I., Crecente-Romero F. J., Del Val-Núñez M. T. Determinant factors for the development of rural entrepreneurship. *Technological Forecasting and Social Change*. 2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122487>
23. Pawitan G., Lesmono D., Aritonang K., Diyanah M. Ch. Empowering rural communities through strengthening village-owned enterprises (BUMDes) for sustainable socioeconomic development: a case study of Mekarsari Village, Garut Regency. *Society*. 2025. Vol. 13, no. 1. URL: <https://societyfisipubb.id/index.php/society/article/view/797>
24. Galvão A. R., Mascarenhas C., Marques C. S. E., Braga V., Ferreira M. Mentoring entrepreneurship in a rural territory: a qualitative exploration of an entrepreneurship program for rural areas. *Journal of Rural Studies*. 2020. Vol. 78. P. 314–324. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.06.038>
25. López M., Cazorla A., Panta M. del P. Rural entrepreneurship strategies: empirical experience in the Northern Sub-Plateau of Spain. *Sustainability*. 2019. Vol. 11, iss. 5. Article 1243. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11051243>
26. Heredia-Carroza J., Chavarría-Ortiz C., López-Estrada S., Zacharewicz T. How to enhance the entrepreneurial intentions of the young population in rural areas: an approach from personal values and the socioeconomic environment. *European Research on Management and Business Economics*. 2024. Vol. 30, iss. 3. Article 100261. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2024.100261>
27. Yachin J. M. From project to venture: facilitating engagement and entrepreneurship in rural tourism. *Tourism Recreation Research*. 2025. P. 1210–1231. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2519331>
28. Lang R., Fink M. Rural social entrepreneurship: the role of social capital within and across institutional levels. *Journal of Rural Studies*. 2019. Vol. 70. P. 155–168. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.03.012>
29. Robert F. Ch., Frey L. M., Sisodia G. S. Village development framework through self-help-group entrepreneurship, microcredit, and anchor customers in solar microgrids for cooperative sustainable rural societies. *Journal of Rural Studies*. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.07.013>
30. Prokopchuk O., Bechko P., Vlasyuk S., Nepochatenko O., Ptashnyk S. Financial mechanisms of regulatory development of entrepreneurial activity of agricultural business entities. *Scientific Horizons*. 2022. Vol. 25, no. 7. P. 10–19. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(7\).2022.10-19](https://doi.org/10.48077/scihor.25(7).2022.10-19)
31. Пронько Л. М., Колесник Т. В., Гуцол М. В. Вплив децентралізації на ефективність управління в об'єднаних територіальних громадах України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-62>
32. Успішні кейси ОТГ: як Славська громада стала багатшою майже в 10 разів. Децентралізація. URL: <https://www.decentralization.ua/news/10306>
33. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад : навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування / Асоціація міст України. Київ : ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 256 с. URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf>
34. Реформа децентралізації. Кабінет Міністрів України : веб-сайт. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua>
35. Державні програми підтримки бізнесу в Україні (2025): гранти та пільгові кредити. Щедрий Вівторок. URL: <https://givingtuesday.ua/statti/programy-pidtrymky-biznesu-v-ukrayini/>
36. Державні програми з підтримки бізнесу на 2025 рік. Kyivstar Business Hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/derzhavni-programi-z-pidtrimki-biznesu-na-2025-rik>
37. В Україні стартує проєкт підтримки крафтових виробників харчових продуктів. Як долучитися? *AgroPortal.ua*. 01.01.2026. URL: <https://agroportal.ua/proyekti/v-ukrajini-startuye-proyekt-pidtrimki-kraftovih-virobnikiv-harchovih-produktiv-yak-doluchitsya>
38. Дронюк Б. Як в Україні розбудовують соціальне підприємництво: 5 кейсів. *Happy Monday*. 22.06.2023. URL: <https://happy monday.ua/yak-v-ukrayini-rozbudovuyut-sotsialne-pidpryyemnytstvo-5-kejsiv>

References:

1. Deng, J., Chi, H., & Zhang, T. (2024). Effects of entrepreneurial activities on rural revitalization: based on dissipative structure theory. *Agriculture*, Vol. 14(9), Article 1474. DOI: <https://doi.org/10.3390/agriculture14091474>
2. Lupenko, Yu. M. (2021). Teoretyko-metodolohichne zabezpechennia ekonomichnoho rozvytku aharnoho sektoru ta silskykh terytorii [Theoretical and methodological support for the economic development of the agricultural sector and rural areas]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, vol. 6, pp. 4–12. Available at: [https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_06_p_6_15%20\(1\).pdf](https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/ekonomikaapk_2021_06_p_6_15%20(1).pdf) (in Ukrainian)
3. Malik, M. Y., & Mamchur, V. A. (2019). Samozainiarist ta rozvytok nesilskohospodarskoho pidpryyemnytstva na seli [Self-employment and development of non-agricultural entrepreneurship in rural areas]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, vol. 4, pp. 34–43. Available at: <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-26-4-2019/samoza-nyatist-ta-rozvitok-nesilskogospodarskogo-pidpryyemnytstva-na-seli> (in Ukrainian)

4. Lopatynskiy Yu. M., Kobelia Z. I., Halytskyi A. E. (2021) Strukturno-funktsionalni zasady rozvytku pidpriumnytstva na silskykh terytoriakh [Structural and functional principles of entrepreneurship development in rural areas]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, vol. 12(28), pp. 65–73. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202112065> (in Ukrainian)
5. Shpykuliak O., Alieksieieva O., Mazur K., Ksenofontova K., Sukhovii A. (2022) Kontseptualizatsiia instytutysii noi roli pidpriumnytstva u formuvanni mekhanizmu zainiatosti naseleння dlia staloho rozvytku silskykh terytoriakh [Conceptualization of the institutional role of entrepreneurship in forming the employment mechanism for sustainable development of rural areas]. *Ahrarna ekonomika – Agrarian Economy*, vol. 15, no. 3–4, pp. 75–84. Available at: http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/images/docs/ae_2022_15_3-4/AE-15_3-4_9.pdf (in Ukrainian)
6. Shpykuliak, O. H. (2005). Efektyvnist upravlinnia ahrarnym pidpriumstvom [Management efficiency of an agricultural enterprise]. *Ekonomika APK – Economics of Agro-Industrial Complex*, vol. 3, pp. 22–25. (in Ukrainian)
7. Shpykuliak, O., & Sakovska, O. (2020). Agricultural cooperation as an innovation for rural development. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 6 (3), pp. 183–189. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-3-183-189>
8. Tomashuk, I. (2025). Innovatsiini pidkhody do formuvannia pidpriumnytskoho seredovyscha v silskykh hromadakh [Innovative approaches to forming an entrepreneurial environment in rural communities]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytskyi National University*, vol. 4(344). DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-344-4-15> (in Ukrainian)
9. Vartsaba, V. I. (2006). Formuvannia ekonomichnoho seredovyscha funktsionuvannia maloho pidpriumnytstva na seli [Formation of the economic environment for small entrepreneurship functioning in rural areas]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*. Available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ca74a4f9-3334-4e07-9664-c7f1289c77a2/content> (in Ukrainian)
10. Zharko, R. P. (2006). Teoretyko-metodychni zasady udoskonalennia podatkovoho rehuliuвання pidpriumnytskoi diialnosti (na prykladi pidpriumstv m. Nizhyna ta Nizhynskoho raionu Chernihivskoi oblasti) [Theoretical and methodological principles of improving tax regulation of entrepreneurial activity (on the example of enterprises of Nizhyn and Nizhyn district of Chernihiv region)] (PhD Thesis). Kyiv. Available at: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4411d61a-2394-42b7-98e2-d1c4868afd38/content> (in Ukrainian)
11. Korsgaard, S., Ferguson, R., & Gaddefors, J. (2015). The best of both worlds: How rural entrepreneurs use placial embeddedness and strategic networks to create opportunities. *Entrepreneurship & Regional Development*, vol. 27(9–10), pp. 574–598. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2015.1085100>
12. Tuitjer, G., & Thompson, N. A. (2025). Rural entrepreneurship as-practice: a framework for research beyond stereotypical notions of entrepreneurial agency and contextual constraints. *Entrepreneurship & Regional Development*, vol. 37 (9–10), pp. 1102–1116. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2025.2475890>
13. Miles, M. P., & Morrison, M. (2020). An effectual leadership perspective for developing rural entrepreneurial ecosystems. *Small Business Economics*, vol. 54, pp. 933–949. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-018-0128-z>
14. Skrylnyk, A. (2025). Dosvid formuvannia sotsialnoho pidpriumnytstva i sotsialnoho investuvannia v Ukraini: bariery ta stymuly rozvytku [The experience of forming social entrepreneurship and social investment in Ukraine: barriers and incentives for development]. *Hraal nauky – Grail of Science*. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.19.09.2025.015> (in Ukrainian)
15. Dicks, L., & Robinson, K. L. (2014). An institutional perspective of rural entrepreneurship. *American Journal of Entrepreneurship*, 7(2). Available at: <https://addletonacademicpublishers.com/contents-aje/262-volume-7-2-2014/2373-an-institutional-perspective-of-rural-entrepreneurship>
16. Adhikari, R. P., Bonney, L., Woods, M., Clark, S., Coates, L., & Harwood, A. (2018). Applying a community entrepreneurship development framework to rural regional development. *Small Enterprise Research*, vol. 25(3), pp. 257–275. DOI: <https://doi.org/10.1080/13215906.2018.1522274>
17. Ukraina zapuskaie natsionalnu koordynatsiiu vprovadzhennia yevropeiskoho pidkhodu LEADER u systemu silskoho rozvytku [Ukraine launches national coordination of the implementation of the European LEADER approach in the rural development system]. (2026). Uriadovyi portal. Ministerstvo ekonomiky, dovkillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy – Government Portal. Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine. Available at: <https://kmu.gov.ua/news/ukraina-zapuskaie-natsionalnu-koordynatsiiu-vprovadzhennia-ievropeiskoho-pidkhodu-leader-u-systemu-silskoho-rozvytku> (in Ukrainian)
18. Hbur, Z. (2026). Yevropeiski pidkhody do rozvytku silskykh terytorii cherez pohlyblennia detsentralizatsii ta lokalne liderstvo [European approaches to rural development through deepening decentralization and local leadership]. *Ukrainskyi instytut maibutnoho – Ukrainian Institute of the Future*. Available at: <https://uifuture.org/statti/rozvytok-silskykh-terytoriy> (in Ukrainian)
19. Dai, Z., Zhao, X., & Liu, Y. (2025). Unraveling the complexity of rural entrepreneurship: a configurational perspective of China's county entrepreneurial ecosystems. *Journal of Small Business Management*, Vol. 49(1). DOI: <https://doi.org/10.1177/01600176251377398>
20. Muñoz, P., & Kimmitt, J. (2019). Rural entrepreneurship in place: an integrated framework. *Entrepreneurship & Regional Development*, Vol. 31(9–10), pp. 842–873. DOI: <https://doi.org/10.1080/08985626.2019.1609593>
21. Fanjul, A. P., Herrera, L., & Munoz-Doyague, M. F. (2023). Fostering rural entrepreneurship: an ex-post analysis for Spanish municipalities. *Technological Forecasting and Social Change*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122915>

22. Del Olmo-García, F., Domínguez-Fabián, I., Crecente-Romero, F. J., & Del Val-Núñez, M. T. (2023). Determinant factors for the development of rural entrepreneurship. *Technological Forecasting and Social Change*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122487>
23. Pawitan, G., Lesmono, D., Aritonang, K., & Diyanah, M. Ch. (2025). Empowering rural communities through strengthening village-owned enterprises for sustainable socioeconomic development: a case study of Mekarsari Village, *Garut Regency. Society*, Vol. 13(1). Available at: <https://societyfisipubb.id/index.php/society/article/view/797> (accessed April 22, 2026).
24. Galvão, A. R., Mascarenhas, C., Marques, C. S. E., Braga, V., & Ferreira, M. (2020). Mentoring entrepreneurship in a rural territory: a qualitative exploration of an entrepreneurship program for rural areas. *Journal of Rural Studies*, vol. 78, pp. 314–324. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.06.038>
25. López, M., Cazorla, A., & Panta, M. del P. (2019). Rural entrepreneurship strategies: empirical experience in the Northern Sub-Plateau of Spain. *Sustainability*, 11(5), Article 1243. DOI: <https://doi.org/10.3390/su11051243>
26. Heredia-Carroza, J., Chavarría-Ortiz, C., López-Estrada, S., & Zacharewicz, T. (2024). How to enhance the entrepreneurial intentions of the young population in rural areas: an approach from personal values and the socioeconomic environment. *European Research on Management and Business Economics*, vol. 30(3), Article 100261. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2024.100261>
27. Yachin, J. M. (2025). From project to venture: facilitating engagement and entrepreneurship in rural tourism. *Tourism Recreation Research*, pp. 1210–1231. DOI: <https://doi.org/10.1080/14616688.2025.2519331>
28. Lang, R., & Fink, M. (2019). Rural social entrepreneurship: the role of social capital within and across institutional levels. *Journal of Rural Studies*, vol. 70, pp. 155–168. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2018.03.012>
29. Robert, F. Ch., Frey, L. M., & Sisodia, G. S. (2021). Village development framework through self-help-group entrepreneurship, microcredit, and anchor customers in solar microgrids for cooperative sustainable rural societies. *Journal of Rural Studies*. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2021.07.013>
30. Prokopchuk, O., Bechko, P., Vlasyuk, S., Nepochatenko, O., & Ptashnyk, S. (2022). Financial mechanisms of regulatory development of entrepreneurial activity of agricultural business entities. *Scientific Horizons*, vol. 25(7), pp. 10–19. DOI: [https://doi.org/10.48077/scihor.25\(7\).2022.10-19](https://doi.org/10.48077/scihor.25(7).2022.10-19)
31. Pronko, L. M., Kolesnyk, T. V., & Hutsol, M. V. (2024). Vplyv detsentralizatsii na efektyvnist upravlinnia v obiednanykh terytorialnykh hromadakh Ukrainy [The impact of decentralization on management efficiency in united territorial communities of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, vol. 65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-62> (in Ukrainian)
32. Uspishni keisy OTH: yak Slavska hromada stala bahatshoiu maizhe v 10 raziv [Successful OTG cases: how the Slavsk community became almost 10 times richer]. *Detsentralizatsiia – Decentralization*. Available at: <https://www.decentralization.ua/news/10306> (in Ukrainian)
33. Vasylenko, H., Parasiuk, I., & Yeremenko, N. (2015). Planuvannia rozvytku terytorialnykh hromad [Planning the development of territorial communities]. Kyiv: VI EN EI. Available at: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/1plangrweb.pdf> (in Ukrainian)
34. Reforma detsentralizatsii [Decentralization reform]. (2023). Kabinet Ministriv Ukrainy – Cabinet of Ministers of Ukraine. Available at: <https://www.kmu.gov.ua> (in Ukrainian)
35. Derzhavni prohramy pidtrymky biznesu v Ukraini (2025): hranty ta pilhovi kredyty [State business support programs in Ukraine (2025): grants and concessional loans]. *Shchedryi Vivtorok – Giving Tuesday*. Available at: <https://givingtuesday.ua/statti/prohramy-pidtrymky-biznesu-v-ukrayini/> (in Ukrainian)
36. Derzhavni prohramy z pidtrymky biznesu na 2025 rik [State programs for business support for 2025]. *Kyivstar Business Hub*. Available at: <https://hub.kyivstar.ua/articles/derzhavni-programi-z-pidtrimki-biznesu-na-2025-rik> (in Ukrainian)
37. V Ukraini startuie proiekt pidtrymky kraftovykh vyrobnykiv kharchovykh produktiv. Yak doluchytysia? [A project to support craft food producers is launching in Ukraine. How to join?]. *AgroPortal.ua*. Available at: <https://agroportal.ua/proyekti/v-ukrajini-startuye-proiekt-pidtrimki-kraftovih-virobnikiv-harchovih-produktiv-yak-doluchytysia> (in Ukrainian)
38. Droniuk, B. (2023, June 22). Yak v Ukraini rozbudovuiut sotsialne pidpriemnytstvo: 5 keisiv [How social entrepreneurship is being developed in Ukraine: 5 cases]. *Happy Monday*. Available at: <https://happymonday.ua/yak-v-ukrayini-rozbudovuyut-sotsialne-pidpriemnytstvo-5-keisiv> (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 20.04.2026

Дата прийняття статті: 25.05.2026

Дата публікації статті: 26.06.2026